

429. Запішыце прыказкі, устаўляючы прапушчаныя асабовыя займеннікі.

1. Які Рыгорка, такая пра ... і гаворка. 2. У ... восем свят на тыдні. 3. Складна кумачкі пяюць, ды ... веры не даюць. 4. Галава не толькі для таго, каб на ... шапку насіць. 5. Не рабі каму бяды, бо сам ... сустрэнеш.

Раскрыйце сэнс прыказак.

Вызначце, замест якой часціны мовы ўжываюцца займеннікі. Назавіце іх пачатковую форму.

§ 67. Зваротны займеннік *сябе*

430. Прачытайце. Вызначце тып тэксту. Падбярыце да тэксту заглавак у адпаведнасці з асноўнай думкай.

Словы «Спазнай самога **сябе**» належаць старажытнагрэчаскаму філосафу Сакрату. Але і сёння людзі імкнуцца спазнаць **сябе**. Кожны чалавек думае пра **сябе** як асобу, спрабуе разабрацца ў **сабе**, даць **сабе** ацэнку.

Неабходна ацэньваць **сябе** правільна, каб цябе паважалі, каб быць упэўненым у **сабе**. Правільная самаацэнка дапамагае чалавеку жыць у гармоніі з самім **сабой** і іншымі людзьмі.

Навошта чалавеку спазнаваць самога **сябе**?

На што ўказвае выдзелены займеннік? У якіх формах ён ужываецца?

431. Прачытайце табліцу. Параўнайце канчаткі займеннікаў *сябе* і *ты* ва ўскосных склонах. Дапоўніце табліцу формамі займенніка *сябе*.

Склон	Скланенне займеннікаў <i>сябе</i> , <i>ты</i>	
Н.	—	<i>ты</i>
Р.	<i>сябе</i>	<i>цябе</i>
Д.	<i>сабе</i>	<i>табе</i>
В.	...	<i>цябе</i>
Т.	<i>сабой (-ою)</i>	<i>табой (-ою)</i>
М.	...	<i>(пры) табе</i>

Складзіце і запішыце сказы з займеннікам *сябе* ў вінавальным склоне.

Зваротны займеннік **сябе** ўказвае на таго, хто ўтварае дзеянне. Ён можа ўказваць на 1, 2 ці 3-ю асобу ў адзіночным і множным ліку: *Я паважаю сябе. Ты паважаеш сябе. Ён (яна, яно) паважае сябе. Мы паважаем сябе. Вы паважаеце сябе. Яны паважаюць сябе.*

У сказе займеннік **сябе** з'яўляецца дапаўненнем: *Сваю Айчыну ўбач і зразумей, а ў ёй сябе ты зразумееш потым* (Л. Тарасюк).

432. Прачытайце, устаўляючы займеннік **сябе** ў неабходнай форме.

Востры^м хвост, нібыта вілы,
Дзі..ны выгін ма..ць крылы.
Прыл..ціць да нас калі —
Лепіць дом ... з з..млі.

У лес.. — гаспадар, не госць,
Шмат у яго іголак ёсць.
Але не ш..ць^с, не цыраваць*,
... ад смерці ратаваць.

Адгадайце загадкі. Замест якіх слоў ужываецца займеннік **сябе**?

Спішыце загадкі, устаўляючы прапушчаныя літары. Растлумачце напісанне займеннікаў. Вызначце іх разрад, склон, падкрэсліце як члены сказа.

Якое слова мае значэнне 'зашываць дзірку, пераплятаючы ніткі тым або іншым спосабам'?

Падрыхтуйце паведамленне на тэму «Дзікая прырода побач». Раскажыце пра ластаўку, вожыка і іншых жывёл.

Займеннік **сябе** суадносіцца з назоўнікам, але не мае роду і ліку. Змяняецца па склонах, як займеннік **ты**. Не мае формы назоўнага склона.

У родным і вінавальным склонах займеннік **сябе** мае форму **сябе**, у давальным і месным — **сабе**. У творным склоне мае варыянтныя канчаткі **-ой, -ою: сабой, сабою**.

433. Устаўце ў фразеалагізмы займеннік *сябе* ў патрэбнай склонавай форме. Вызначце, у якіх формах ён ужываецца.

Фразеалагізм	Значэнне
Здрадзіць ...	‘зрабіць што-небудзь насуперак сваім перакананням’
Авалодаць ...	‘вярнуць страчанае самавалоданне’
Само за ... гаворыць	‘не мае патрэбы ў тлумачэнні’
Сам ... не рад	‘незадаволены самім сабою’

З двума фразеалагізмамі складзіце сказы.

434. Спішыце сказы, раскрываючы дужкі. Падкрэсліце займеннікі як члены сказа.

1. Дазволь жа нізка пакланіцца (*ты*), бацькоў маіх зямля (*І. Скурко*). 2. Збудаваў ля шашы (*сябе*) хатку мурашы^{сн} (*У. Шпадарук*). 3. Усіх чаруе лірыка (*сябе*), высокімі пачуццямі пранізвае (*М. Вяршынін*). 4. Дзвіна! Дзвіна! І слова звоніць, як толькі ўспомніш пра (*ты*) (*П. Броўка*). 5. Быць самім (*сябе*) і не лёгка^ф, і не проста (*М. Рудкоўскі*). 6. Я таксама духмянага^м чаю з іван-чаю (*сябе*) заварыў (*Х. Гурыновіч*).

435. Выканайце інтэрактыўнае заданне «Правапіс займеннікаў».

§ 68. Прыналежаўныя займеннікі

436. Прачытайце тэкст. Вызначце яго тып. Абгрунтуйце сваю думку.

Кожны з нас — Я. А калі мы сабраліся ў групу або калектыў, з’яўляецца яшчэ адно важнае слова — мы. Пры гэтым ты сам заўважаеш, што, прыходзячы дадому, раскажаш: «Мы сёння пісалі дыктант», «Наш клас у нядзелю пойдзе ў тэатр». Чаму так адбываецца? А таму, што для кожнага чалавека вельмі важныя^м справы таго калектыву, у які ён уваходзіць. Гэта твая сям’я, твой клас, твае сябры (*Паводле выдання «Чалавек і свет»*).

Якое значэнне маюць словы *наш*, *твой*? На прыналежнасць якой асобе яны ўказваюць? Якія яшчэ вы ведаеце прыналежаўныя займеннікі?